

“Education for Knowledge, Science and Culture” –Shikshanmaharshi Dr. Bapuji Salunkhe

VIVEKANAND COLLEGE, KOLHAPUR (EMPOWERED AUTONOMOUS)

DEPARTMENT OF POLITICAL SCIENCE

TEACHER – ASST. PROF. AJAY P. PATIL

B.A. PART III, PAPER NO. VIII

PUBLIC ADMINISTRATION (लोकप्रशासन)

MODULE 2: - ORGANIZATION संघटना

a) **MEANING, DEFINITION AND BASES OF ORGANIZATION**

अर्थ, व्याख्या आणि संघटनेचे आधारभूत घटक

B) **PRINCIPLES : HIERARCHY, SPAN OF CONTROL, UNITY OF COMMAND, COORDINATION, CENTRALIZATION AND DECENTRALIZATION**

तत्त्वे : अधिकारपद परंपरा, नियंत्रण कक्षा, आज्ञाकारक सत्तेची एकता, समन्वय केंद्रीकरण व विकेंद्रीकरण

C) **ELEMENTS OF ORGANIZATION: LINE AND STAFF**

संघटनेचे घटक: लाईन घटक (पंक्ती घटक) आणि स्टाफ घटक (सल्लागार घटक)

अर्थ, व्याख्या

- समान हेतूने जेव्हा अनेक व्यक्ती एकत्र येऊन सामूहिक प्रयत्न करतात तेव्हा संघटना निर्माण होत असते.
- काही संघटना औपचारिक तर काही संघटना अनौपचारिक असतात.
- काही संघटना तात्पुरत्या स्वरूपाच्या तर काही संघटना कायमस्वरूपी असतात.
- लोकप्रशासनातील सर्वच प्रशासकीय कार्ये संघटनात्मक दृष्टिकोनातून पार पाडली जातात.

संघटनेची व्याख्या

- **अरविक** : “एखादे उद्दिष्ट साध्य करण्यासाठी आवश्यक असलेली कामे, त्यांचे विभाग पाडून
- लोकांना नेमून देणे यास संघटना असे म्हणतात.’
- **एल. डी. व्हाईट** : “एखादा निश्चित हेतू साध्य करण्यासाठी कर्मचारी वर्गात कार्ये व जबाबदाऱ्या यांची वाटणी करण्यासाठी जी व्यवस्था करण्यात येते तिला संघटना असे म्हणतात.’
- सामूहिक प्रयत्नाद्वारे एखादा विशिष्ट हेतू साध्य करण्यासाठी जी रचना किंवा यंत्रणा निर्माण करावी लागते त्या रचनेला संघटना असे म्हणतात.

संघटनेचे आधारभूत घटक

चार 'प्र' FOUR P'S

१) प्रयोजन (PURPOSE) (हेतू, कार्य किंवा उद्देश)

२) प्रक्रिया (PROCESS) (पद्धती, तांत्रिक ज्ञान किंवा कौशल्ये)

३) प्रजा (व्यक्ती) PERSONS (समंधीत लोक)

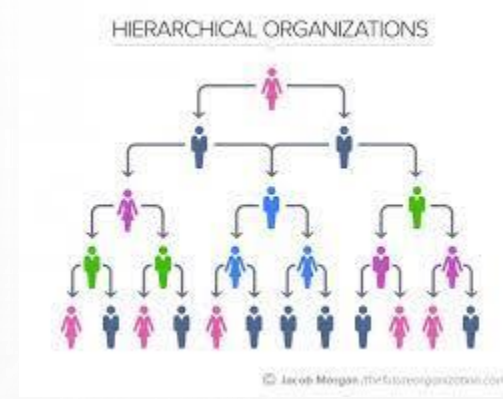

४) प्रदेश (स्थल, कार्यक्षेत्र) (PLACE, AREA, TERRITORY)

संघटनेची तत्वे

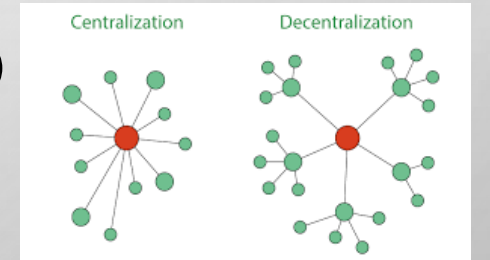
- अधिकारपद परंपरेचे तत्त्व (PRINCIPLE OF HIERARCHY)

- नियंत्रण कक्षा (SPAN OF CONTROL)

- केंद्रीकरण व विकेंद्रीकरण (CENTRALISATION AND DECENTRALISATION)

- समन्वय (CO-ORDINATION)

संघटनेचे घटक (UNITS OF ORGANIZATION)

